

N:o 39.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1901, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående införande af lika rösträtt och proportionella val vid stadsfullmäktigeval.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 125, hvilken blifvit till lagutskottet hänvisad, anför herr *Hj. Branting*:

»Vid 1897 års riksdag tillät jag mig väcka motion om slopande af den 100-gradiga röstskalan och införande af lika rösträtt vid stadsfullmäktigeval. Att ett sådant attentat mot rikedomens-enväldet i stadskommunerna med indignation tillbakavisades, behöfver knappt omtalas. I motiveringen fanns något antydt om hur arbetareklassen kunde begagna den kommunala magten i sin emancipationskamp; detta ansåg Första Kammaren till den grad upprörande, att den demonstrativt ogillade lagutskottets motivering för afslag såsom allt för hofsamt hållen. Andra Kammaren uttalade sig med 150 röster mot 57 likaledes för status quo.

Något ljusare utsigter tedde sig deremot vid 1899 års riksdag, då den kommunala rösträttsfrågan både för land och stad från många håll var bragt å bane. För min del hade jag i motion n:o 163, till hvilken jag härmed tillåter mig hänvisa, på nytt gjort på anförda skäl yrkande i öfverensstämmelse med min principiella uppfattning om hvad

Bih. till Riksd. Prot. 1901. 7 Saml. 30 Häft. (N:o 39.)

medborgerlig likställighet ovilkorligen kräver och sålunda på nytt begärt ett uttalande för *lika* kommunal rösträtt. Men då mycket talade för att förbinda denna reform med införande af en valmetod, som ger äfven minoriteterna hvad dem bör med rätta tillkomma, enligt sjelfva grundidén för det representativa systemet, upptogs i denna motion äfven begäran om *proportionella* val, som numera flerstädes praktiskt visats kunna förträffligt funktionera.

Lagutskottet upprepade sitt gamla nådiga tågordnings-skäl mot hvarje ändring för städernas del, att frågan om begränsning af den kommunala rösträtten på landet borde *först* lösas. Men 6 reservanter från Andra Kammaren, med numera statsrådet Husberg i spetsen, påyrkade en skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte af ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad. Och Andra Kammaren anslöt sig till denna reservation, hvars allmänna formulering möjliggjorde beaktande äfven af de längst gående reformkräven.

Sedan dess har som bekant 1900 års Riksdag omsider lyckats genomföra en första liten begränsning af den kommunala rösträtts-despotismen för landsbygdens del, och Kongl. Maj:ts sanktion har följt. Det i Riksdagen ständigt återupprepade inkastet mot en tidsenlig reform i detta fall af förhållandena i städerna är dermed ändtligen bragt ur verlden; till och med enligt de förra lagutskottens mening bör nu tiden kunna anses vara inne för en demokratisering af våra städers kommunala lif.

Om jag sålunda vågar påräkna, att i detta fall det konservativa motståndet i Riksdagen från och med i år förlorat en hittills med framgång anlitaad stödjepunkt, så bör å andra sidan det uppvaknande af det kommunala intresset, som vi bevittna hos arbetareklassen i en hel del af våra stadssambällen, vara för alla framstegsmän en kraftig sporre att just nu söka göra hvad möjligt är för att bereda tillbörligt rum för dessa nya krafter, till gagn för de många och för samhället i dess helhet.

Redan i min motion för två år sedan kunde jag anföra några exempel från då nyss hållna val på de oeffterrättliga och rent upprörande resultat, hvartill den 100-gradiga skalan ledt. I Karlstad hade en person, som stängdes ute, dubbelt så många medborgares röster som en bland de valde. I Gefle stodo arbetare-valmännen i kö in på sena qvällen för att få in *en* man i stadsfullmäktige; 732 personer röstade på honom, men den siste bland dem, som valdes, gick in med mer än dubbelt så högt röstetal — afgifvet af 422 personer; o. s. v.

Det intresse bland de djupa lagren för att få sina synpunkter fram hos stadsfullmäktige, hvilket då var i sin början, har sedan dess kraftigt

ökats. På en hel mängd håll ha arbetarne sökt i massa storma fyrk-väldets borgar, och på ett par orter ha de herskande verkligen visat nog humanitet och klokhet att frivilligt öppna porten för någon de utestängdes taleman. Men i de allra flesta fall har resultatet ej kunnat blifva annat, än att de fattiga fått svart på vitt på sin rättslöshet i kommunen gent emot de rika — till hvilken fromma för den nu så ofta omtalade »nationella samlingen», det må en hvar med sig sjelf pröfva.

Se här några exempel från slutet af förlidet år:

I *Malmö* ryckte arbetarne så fram den 8 december, att den vanliga valmanskåren fördubblades. Af 1631 röstande togo 883 arbetarepartiets valsedel oförändrad. Men denna *majoritet* af valmän, som för öfrigt begränsat på förband sina anspråk till 3 platser bland 27, fick ej en enda representant! Den förfogade öfver blott 10,000 röster, minoriteten öfver 40,000. En bland arbetarekandidaterna nådde genom understöd från borgarekretsar upp till den i och för sig vackra och varslande siffran af 20,273 röster, men det skilde dock öfver 3,000 röster till den siste bland de valde.

I *Södertelje* valdes vid ett fyllnadsval den 20 november en person af ett 60-tal meningsvänner med 3,096 röster. Arbetarekandidaten nådde blott 1,799, fast dubbelt så många valmän, 125, gåfvo honom sitt förtroende. Vid allmänna valet den 11 december upprepades det samma; alla arbetarekandidaterna stannade utanför, trots ett dittills oerhördt lifligt deltagande i valet.

I *Nyköping* valde vid ett fyllnadsval i augusti 49 personer en för dem behaglig »arbetarekandidat». Arbetarne sjelfva hade satt upp en annan och röstade 153 man starka på honom, men han fick stanna utanför. De 49 vägde mer än de 153.

Arbetarestaden *Eskilstuna* har särdeles belysande siffror. Valet den 14 december var enastående lifligt. Af 1,182 valsedlar voro ej mindre än 959 s. k. »rena vensterlistor», 138 höger- och 85 blandade. Trots denna förkrossande majoritet bland valmännen, segrade vensterlistan endast delvis, då man från hvardera sidan mönstrade c:a 8,000 röster; arbetarepartiets specielle kandidat stannade utanför!

Valet i *Geffe* den 13 december blef en extra riksskandal af samma art som Stockholmsvalet 1887 genom att 1,158 röstsedlar — öfver hälften af de afgifna — kasserades på grund af förment namutvetydighet. Men ur här ifrågavarande synpunkt skulle det äfven utan detta ha varit en nästan lika stor absurditet. Dessa 1,158 valmän förfogade nemligen blott öfver 13,000 röster, medan motpartiet, 572 valmän, alltså icke hälften så manstarkt, mönstrade lägst 14,349 röster.

Men nog med exempel. Den 100-gradiga skalans orättfärdighet behöfver inga bevis, men så länge ett missförhållande betraktas med slö likgiltighet af dem, som lida derunder, kan det bestå i kraft af tröghetens lag. Nu är deremot i våra stadssamhällen ropet: ned med den 100-gradiga skalan! höjdt från arbetareleden på allvar, och kommer då icke heller att tystna förr än de vunnit gehör.

Om hvad som bör träda i stället kan efter min mening icke heller något tvifvel råda. Det är icke några nya gradationer, utan likställighetens princip, som framtiden tillhör. Det kan vara öfverflödigt att här upprepa den närmare utveckling af detta ämne, som gifvits i min motion, n:o 163, till 1899 års Riksdag, till hvilken jag hänvisar. Nog af, de försigtiga må se på utlandets omdöme, de »praktiska» må betänka, hur högst nödigt det är, att ett socialt reformarbete under de direkt intresserades egen medverkan med första får börja i våra arbetarstäder, de, som tala om att de rika bära de »tyngsta» bördorna för kommunerna, må draga sig till minnes, att alla skattskyldiga nu bära i proportion till sin inkomst lika tunga bördor. Och de, som frukta för ett ensidigt majoritetsförtryck från de dittills magtlösa sida, må väl icke kunna få en bättre garanti än införandet samtidigt med den lika rösträtten af ett proportionellt valsystem, som alltid skall tillförsäkra äfven de nu ledande elementen en vederbörlig representation, på samma gång det enligt sakens natur bör vara egnadt att bereda plats främst för de dugligaste ur alla klasser och partier till hela samhällets fromma. Konservativa och demokrater böra här kunna mötas i gemensam sträfvan att utbyta det nu rådande ohållbara rikedomsenväldet icke mot någon ny godtycklig röstskala, principiellt lika förkastlig och för den naturliga likställighetskänslan lika kränkande som den 100-gradiga, utan mot en definitiv och betryggande lösning: proportionella val på den lika rösträttens grund.

På grund af det anförda vågar jag därför hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande af förslag till ändrade bestämmelser angående rösträtten vid val till stadsfullmäktige, grundade på principen: lika rösträtt — proportionella val.»

Den fråga, som motionären bragt å bane, har förut flere gånger varit föremål för Riksdagens och lagutskottets behandling, utan att

vare sig utskottet kunnat förorda de i ämnet väckta förslagen eller Riksdagen funnit desamma förtjena bifall. 1897 års lagutskott yttrade beträffande en af motionären då afgifven framställning i samma syfte som den nu förevarande, att en utjemning af rösträtten vid val af stadsfullmäktige till fullkomlig likställighet för alla dervid röstberättigade hvarken vore rättvis eller skulle komma att visa sig lända till gagn för stadskommunerna. Till detta uttalande ansluter sig i allo innevarande års lagutskott,

Under det att på det politiska området personlighetsprincipen gjort sig så till vida gällande, som alla politiskt röstberättigade äro likställda vid rösträttens utöfvande och en hvar bland dem eger en röst, är deremot den kommunala lagstiftningen i fråga om röstberäkningen byggd på förmögenhetsprincipen, och är alltså hvars och ens röstetal, om ock med viss modifikation, staldt i förhållande till det bidrag, han lemnar till fyllande af kommunens gemensamma behof. Denna skiljaktighet, hvilken synes utskottet väl förtjent att fortfarande bibehållas, eger, såsom förut mången gång vid behandling af hithörande frågor erinrats, sin grund i erkännande af den väsentliga olikheten mellan de uppgifter, som tillhöra vår politiska och vår kommunala representation. Afven om med det kommunala lifvets tillväxt kommunalrepresentationens verksamhetsfält numera, särskildt i de större kommunerna, blifvit utsträckt långt utöfver hvad händelsen var vid tiden för kommunalförfattningarnas tillkomst, torde dock det sakförhållande kvarstå, att, medan Riksdagen har mångahanda befogenheter och åligganden af icke ekonomisk natur, kommunens verksamhet deremot hufvudsakligen afser gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter af sådan beskaffenhet, att kommunalstyrelsens förnämsta uppgift blifver fastställande af kommunens inkomst- och utgiftsstat. Att för den kommunala röstberäkningen tillämpa grundsatsen af likställighet skulle med hänsyn härtill, långt ifrån att leda till rättvisa, snarare kunna medföra de största orättvisor. Ett tidigare års lagutskott har med afseende härå påpekat, hurusom, derest hvarje medlem af kommunen deltog i utgifterna lika med en hvar af de öfriga, det visserligen skulle vara i sin ordning, att alla egde lika inflytande på besluten, men att, så länge andelen i de utgifter, som beslutas och uttaxeras, är beroende af hvars och ens förmögenhet, det icke kan vara förenligt med rättvisa eller billighet, att de, som af en ifrågasatt utgift för ett visst ändamål komme att drabbas i en kanhända högst obetydlig mån, skulle, så snart deras antal öfverstege hälften af de vid en stämma närvarande, hafva magt att i strid med de öfriges mening besluta utgiften och beloppet

af densamma. Mot denna åskådning har motionären gjort den invändning, att alla skattskyldiga i hvarje kommun bära i proportion till sin inkomst lika tunga bördor. En dylik invändning torde emellertid icke ens under nuvarande förhållanden ega befogenhet. Såsom känt är, åtnjuta nemligen de skattskyldige, hvilkas årliga inkomst understiger visst belopp, frihet från erläggande af skatt för en del af densamma, hvaremot intet sådant afdrag medgifves dem, hvilkas inkomst uppgår till eller öfverstiger nämnda belopp; och i betraktande af, huru ifrågasvarande gräns är bestämd, torde det till och med kunna antagas, att de, som sålunda bidraga till fyllande af kommunens behof i en mindre proportion än öfrige skattskyldige, inom den vida öfvervägande mängden kommuner utgöra flertalet. Än mindre vitsord förtjenar omförmälda invändning, om den sammanställes med det yrkande om progressiv beskattning, som man från vissa håll allt mer vill göra gällande. De betänkligheter, som sålunda möta mot genomförande af likställighet vid den kommunala röstberäkningen, ega helt naturligt giltighet lika väl, då, såsom i förevarande motion, fråga är om rösträttens utöfvande för val af stadsfullmäktige som då de kommunala angelägenheterna omedelbart äro föremål för de röstberättigades afgörande.

Beträffande det syfte, som den ifrågaställda lagförändringen afsåge att främja, har motionären såväl i den nu föreliggande motionen som än tydligare i de motioner, han några föregående år afgifvit i ämnet, uttalat, att derigenom skulle beredas ökade möjligheter för den kommunala verksamhetens utveckling i socialistisk riktning. Det torde knappast behöfva nämnas, att en lagändring i berörda syfte icke synes utskottet nödig eller nyttig. Tvärtom skulle det enligt utskottets uppfattning vara såväl för de enskilda kommunerna som för det allmänna i hög grad farligt och skadligt, derest en sådan utveckling som den ofvan angifna skulle på något sätt befrämjas; och då den möjligheten torde vara långt ifrån utesluten, att påföljden af lagändringen, åtminstone i vissa kommuner, skulle blifva den af motionären önskade, finner utskottet häri ett i och för sig fullt afgörande skäl, hvarför motionärens framställning i förenämnda ämne torde böra af Riksdagen lemnas utan afseende.

En ytterligare synpunkt, som lärer förtjena beaktande, utgöres dessutom af det samband, som eger rum mellan den kommunala lagstiftningen och grunderna för sammansättningen af Riksdagens Första Kammare. Hvarje förändring af röstberäkningen inom kommunerna innebär i någon mån en rubbning af dessa grunder och är redan med hänsyn härtill egnad att väcka betänkligheter.

Af hvad ofvan anförts torde framgå, att utskottet för sin del ställer sig bestämdt afvisande mot motionärens förslag, att bestämmelserna angående val af stadsfullmäktige skulle grundas på principen af lika rösträtt. Utskottet har emellertid icke lemnat opåaktadt, att, ehuru motionären sjelf förklarar sig icke önska några nya gradationer, utan ett fullständigt genomförande af likställighetens princip, inom motionens ram i allt fall möjligen kan anses falla frågan, huruvida icke den kommunala rösträtten i stad borde, utan rubbning af grundsatsen om dess beroende af förmögenheten, underkastas en strängare begränsning än den för närvarande gällande. Utskottet, som för den skull funnit sig böra upptaga äfven denna fråga till bedömande, har mot tanken på en dylik begränsning icke några sådana principiella erinringar som de ofvan i afseende å motionärens förslag framställda. Det synes tvärtom utskottet böra erkännas, att den gräns i berörda hänseende, hvilken nu finnes fastställd, liksom hvarje annan sådan gräns, endast kan ega relativ giltighet och bör underkastas jemkning, då omständigheterna dertill föranleda. Såvidt utskottet har sig bekant, torde det emellertid kunna anses, att, äfven om missbruk i ett eller annat fall möjligen förekommit, den nu fastslagna begränsningen dock i regel på ett tillfredsställande sätt uppfyllt sitt ändamål att förebygga, det en särskildt högt beskattad person eller ett fåtal sådana skulle vara i tillfälle att utöfva kommunalt envælde. Med hänsyn härtill har utskottet funnit sig sakna anledning att förorda någon lagstiftningsåtgärd i förenämnda syfte.

Utöfver hvad redan omnämnts, innefattar motionen förslag om införande af proportionella val vid tillsättande af stadsfullmäktige. Denna lagändring har emellertid ej af motionären blifvit ifrågasatt att genomföras annat än i sammanhang med införande af lika rösträtt och i syfte att bereda de nu ledande elementen i den kommunala sjelfstyrelsen trygghet mot ett allt för ensidigt majoritetsförtryck från de element, som då skulle komma till magten. Vid sådant förhållande finner utskottet något särskildt yttrande öfver förslaget i denna del knappast vara erforderligt, men vill emellertid uttala sin tvekan, huruvida frågan om proportionella valmetoder, hvarmed man särskildt utomlands mycket sysselsatt sig, ännu vunnit en så nöjaktig lösning, att derpå lämpligen kan grundas någon lagstiftning i vårt land. Det torde i detta afseende förtjena erinras, att Kongl. Maj:t vid 1896 års riksdag framlade förslag om användning af dylik valmetod i de större städerna vid val till Riksdagens Andra Kammare, men att det då föreslagna valsystemet gaf anledning till åtskilliga anmärkningar.

Under åberopande af hvad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

- Stockholm den 16 april 1901.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Zetterstrand, F. Andersson, Jansson, Lindhagen, Sjöberg* och *Gussing*, hvilka ansett, att utskottet bort i anledning af motionen hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga frågan om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad under öfvervägande samt för Riksdagen framlägga de förslag till sådan begränsning, som af förhållandena finnas påkallade.

Herr *N. Nilsson* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.